

شواهد النبوه

عبدالرحمن جامی

به کوشش، تصحیح، مقدمه و تعلیقات:
پروفیسور سید حسن امین

دکتر اسماعیل حاکمی

«شواهد النبوه هم‌چنان که از نام آن پیداست، کتابی در اثبات نبوت خاصه و در مقام ارائه‌ی شواهد روایی و دلایل نقلی بر اثبات حقانیت پیامبر اسلام حضرت محمد بن عبدالله (ص) است. عبدالرحمن جامی، عالم و عارف و شاعر بزرگ قرن نهم هجری، در این کتاب شواهد و دلایل نبوت پیامبر اسلام را به سلسله‌مراتب تاریخی از قبل از ولادت تا بعد از رحلت آن حضرت طبقه‌بندی کرده است. سپس به ذکر بعضی از معجزات و عادات آن حضرت - که به وقت و زمان خاصی اختصاص نداشته باشد - از جمله معجزه‌ی باقیه‌ی آن حضرت، یعنی قرآن مجید و وجوه اعجاز این کتاب آسمانی پرداخته است.»

مرحوم استاد علی اصغر حکمت در رساله‌ی «جامی» درباره‌ی **شواهد النبوه** نوشته است:

«کتاب **شواهد النبوه** ابتدا می‌شود به خطبه‌ی عربی که اول آن این است: «الحمد لله الذی ارسل رسلاً مبشیرین و منذرین لئلاً یکون للناس علی الله حجه بعد الرسل...» علت تألیف کتاب بنا بر آن چه در مقدمه اشاره شد، همانا درخواست امیر عیشیر نوایی و دیگر دوستانی بوده که سابقاً تقاضای تألیف **نفحات الانس** را کرده بوده‌اند، و جامی می‌خواسته است که در سیر پیغمبر اسلام و صحابه و تابعین و تبع تابعین تا صدر اول صوفیه کتابی تألیف نماید تا به‌انضمام **نفحات الانس**، تاریخ احوال بزرگان اسلام را از زمان نبی (ص) تا زمان خود به قلم آورده باشد، چنان که در مقدمه می‌نویسد: «در ذکر شواهد نبوت و دلایل رسالت وی صلی الله و علیه و آله، کتب ساخته‌اند و در بیان آن جدا از سایر احوال و آثار مصنفات پرداخته... و چون این فقیر به مطالعه‌ی بعضی از آن‌ها مشرف شده، فایده‌ی مطالعه‌ی آن را که قوت محبت و داعیه‌ی حسن متابعت است در خود باز یافت خواست که از آن فایده سایر مسلمانان منتفع شوند... پس فایده‌ی عظمی در این تألیف تقویت یقین راه‌نوردان راه طریقت و جوان مردان اهل حقیقت تواند بود، اگر آن را به شواهد النبوه لتقویة یقین اهل الفتوة تسمیه کنند، دور نمی‌نماید.»

هم‌چنین استاد علی اصغر حکمت در ترجمه‌ی کتاب «از سعدی تا جامی» تألیف

□ نورالدین عبدالرحمان جامی، فرزند نظام‌الدین احمد بن شمس‌الدین محمد دشتی اصفهانی است. وی در شعبان سال ۸۱۷ هجری قمری دیده به جهان گشود. مقدمات فارسی و عربی را هم از روزگار کودکی نزد پدر آموخت و سپس همراه او به هرات رفت. چندی بعد به سمرقند شتافت و به مجلس درس قاضی‌زاده‌ی روم (متوفی ۸۸۹ هـ) که از محققان بزرگ آن روزگار بود، راه جست. پس از بازگشت به هرات، نزد علاء‌الدین علی قوشچی به تحصیل علوم ریاضی و حکمت پرداخت و سپس به حضرت خواجه سعدالدین کاشغری پیوست و در طریقت نقشبندیان، صاحب مقامی بلند شد.

جامی، معاصر سلطان حسین بایقرا و وزیر دانشمند او امیر عیشیر نوایی و چند تن دیگر از پادشاهان و سلاطین معروف چون سلطان ابوسعید تیموری بوده است.

وی به مکه سفر کرد و پس از زیارت کعبه از راه دمشق به تبریز رفت. جامی در شعر به سعدی و حافظ توجه خاصی داشته و در مثنوی‌های خود از نظامی پیروی کرده است. وفاتش در محرم سال ۸۹۸ هـ. در شهر هرات اتفاق افتاد. برخی از آثار معروف منظوم و منثور جامی فهرست‌وار از این قرار است:

- ۱- **هفت اورنگ** (شامل چند مثنوی)؛
- ۲- **دیوان اشعار** (شامل قصاید، غزل‌ها، رباعیات، ترجیع‌بندها، ترکیب‌بندها و...)
- ۳- **نفحات الانس** (دو ترجمه‌ی احوال مشاهیر صوفیه)؛
- ۴- **اشعه اللمعات** (در تفسیر و شرح لمعات شیخ فخرالدین عراقی)؛
- ۵- **بهارستان** (که آن را به اقتفای گلستان سعدی برای فرزندش ضیاء‌الدین یوسف نوشته است)؛

۶- **لوايح** (که رساله‌ی مختصری است به نثر فارسی مسجّع، مشتمل بر مقالاتی مختصر که هر مقاله متضمن نکته‌ای است بدیع از نکات عرفانی که آن را «لایحه» نام داده)؛

۷- **رساله در فن قافیه**؛

۸- **شواهد النبوه** (در سیر پیامبر اسلام و صحابه و تابعین و تبع تابعین تا صدر اول صوفیه که مقاله‌ی حاضر در معرفی همین کتاب است.)

شواهد النبوه به کوشش و تصحیح استاد دانشمند و محقق گران‌مایه، آقای پروفیسور دکتر سیدحسن امین در سال ۱۳۷۹ شمسی از سوی انتشارات (میرکسری تهران و طیب قم) با مقدمه‌ای جامع و عالمانه و همراه با تعلیقات ارزنده و ممتنع مصحح گرامی به زیور طبع آراسته شده است.

مصحح محترم در مقدمه‌ی کتاب ضمن معرفی **شواهد النبوه** و موضوع آن نوشته است:

ادوارد براون درباره‌ی **شواهد النبوة** آورده است: «**شواهد النبوة** تاکنون آن چه من اطلاع دارم به طبع نرسیده است^۱ و یک نسخه‌ی خطی خوبی از آن در دست من است که فهرست مندرجات آن از این قرار می‌باشد: مقدمه، در معنی نبی و رسول و سایر مسایل متعلقه بدان... این کتاب به شیوه و سبکی بسیار ساده نوشته شده و اگر به طبع برسد، مقدمه‌ای مفید و علمی برای معتقدات مسلمانان در باب حیات پیامبر اسلام می‌باشد.»

استاد سیدحسین امین در مقدمه‌ی این کتاب ارزشمند اهمیت و مزایای بی‌شمار آن را متذکر شده و نوشته‌اند: «نخستین امتیاز این کتاب، زبان آن است. جامی در این کتاب، پارسی را پاس می‌دارد و به‌زبان فارسی به گزارش رویدادها، معجزه‌ها و خارق‌عادت‌هایی از پیامبر می‌پردازد. دومین امتیاز **شواهد النبوة** جامی بر دلایل النبوة‌های پیش از آن، اشتغال آن بر شرح احوال و گزارش خارق‌عادات و کرامات خلیفگان اهل سنت و امامان شیعه است.

اهمیت دیگر این کتاب، از این جهت است که جامی **شواهد النبوة** را به‌جهت ادای مقصود به نثر فنی - و نه از جهت هنرنمایی یا تصنع و تکلف در نثر مصنوع و متکلف - تألیف کرده است.

از جهت سبک ادبی و انشای کتاب حاضر - به‌خلاف دیگر آثار منثور جامی هم‌چون بهارستان و لویح و... - مسجع و مقفی نیست و از صنایع لفظی و عبارت‌پردازی خالی است. به همین دلیل این کتاب به‌عنوان متنی شسته و رفته از دیرباز محل توجه و اعتنای خاص مسلمانان بوده است.

به‌دنبال پیشگفتار جامع مصحح محترم (که شامل ۷۲ صفحه می‌باشد) متن کتاب شامل دیباچه و مقدمه، هفت رکن و یک خاتمه بدین منوال نقل شده است:

مقدمه، در بیان معنی نبی و رسول و آنچه تعلق بدان دارد.

رکن اول، در شواهد و دلایلی که پیش از ولادت آن حضرت ظاهر شده است.

رکن ثانی، در بیان آنچه از وقت ولادت تا بعثت ظاهر شده است.

رکن ثالث، در بیان آنچه از بعثت تا هجرت ظاهر شده است.

رکن رابع، در بیان آنچه از هجرت تا وفات ظاهر شده است.

رکن خامس، در بیان آنچه دلالت آن بعد از وفات ظاهر شده باشد.

رکن سادس، در بیان شواهد و دلایلی که از صحابه‌ی کرام و ائمه‌ی اهل بیت - رضی‌الله تعالی عنهم اجمعین - به‌ظهور آمده است.

رکن سابع، در بیان شواهدی که از تابعین و تبع تابعین تا طبقه‌ی صوفیه ظاهر شده است.

خاتمه، در عقوبات اعدای دین.

انشای این کتاب به فارسی ساده و منسجم و بدون تکلف عبارت‌پردازی و خالی از صناعات و تعقیدات لفظی است و در آن اشعار فارسی و عربی جز برای استشهاد به‌ندرت آمده، لیکن احادیث و روایات به لغت عرب در تلوکلام بسیار ذکر شده.

تألیف این کتاب به‌سال ۸۸۵ هجری واقع شده که ماده‌ی تاریخ کلمه‌ی «تممته» می‌شود و این بیت در قطعه‌ای که در آخر کتاب است آمده:

در آن وقت اتمام آن دست داد که «تممته» بود تاریخ سال

این نکته نیز قابل ذکر است که مصحح دانشمند ضمن بحث از مطالب و سبک کتاب،

برخی اشتباهات مصححان «مقامات جامی» و «لویح» را متذکر شده است.

در خاتمه جا دارد به جناب استاد پروفیسور سیدحسین امین به‌خاطر تصحیح عالمانه و پژوهش دقیق در زمینه‌ی مطالب گوناگون کتاب «**شواهد النبوة**» تبریک بگوییم و ان‌شاءالله در آینده نیز شاهد انتشار آثار ارزنده‌ی دیگری از سوی ایشان باشیم. ■

منابع و مآخذ

- ۱- مقدمه‌ی **شواهد النبوة** به‌کوشش پروفیسور سیدحسین امین، انتشارات میرکسری و طیب، ۱۳۷۹.
- ۲- رساله‌ی جامی، تألیف استاد مرحوم علی‌اصغر حکمت، تهران، ۱۳۲۰.
- ۳- از سعدی تا جامی، تألیف ادوارد براون، ترجمه‌ی استاد علی‌اصغر حکمت، ابن‌سینا، ۱۳۳۹.
- ۴- بهارستان جامی، به‌تصحیح دکتر اسماعیل حاکمی، انتشارات اطلاعات، چاپ چهارم، ۱۳۸۱.
- ۵- منتخب بهارستان جامی، سلسله شاهکارهای ادبیات فارسی، چاپ ششم، ۱۳۶۸، امیرکبیر.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- این مطلب را استاد علی‌اصغر حکمت در کتاب از **سعدی تا جامی** (چاپ ۱۳۳۹) نوشته‌اند و استاد سیدحسین امین آن را در ۱۳۷۹ تصحیح و به‌همراه تعلیقات منتشر کرده‌اند.